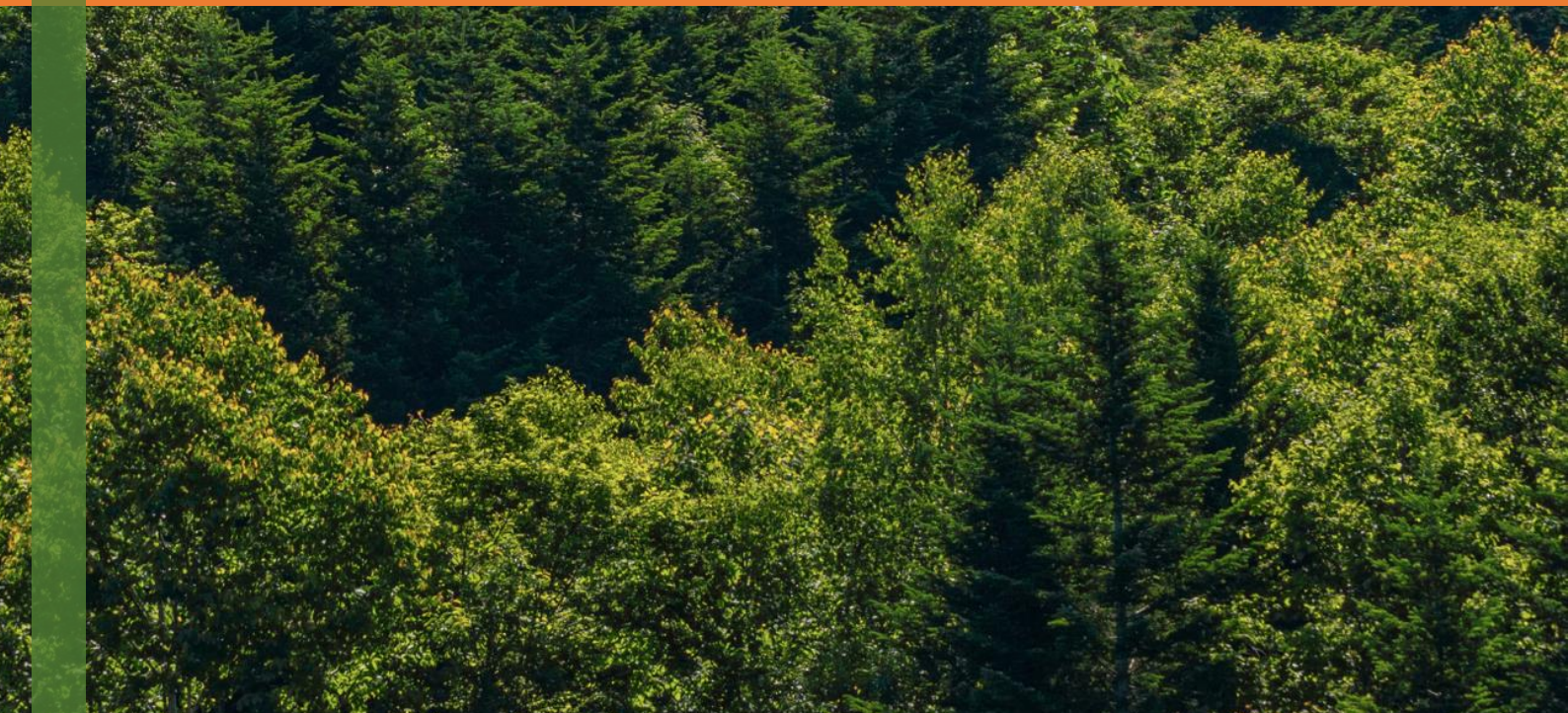

Mapa puta za smanjenje rizika od šumskih požara

Mapa puta za smanjenje rizika od šumskih požara

Uz podršku donatora:

Dokument “Mapa puta za smanjenje rizika od šumskih požara” je izrađen/a uz podršku regionalnog projekta SMART Balkan – Civilno društvo za povezan Zapadni Balkan kojeg implementiraju Centar za promociju civilnog društva (CPCD), Centar za istraživanje i kreiranje politika (CRPM) i Institut za demokratiju i medijaciju (IDM) a finansijski podržava Ministarstvo vanjskih poslova Kraljevine Norveške.

Sadržaj “Mape puta za smanjenje rizika od šumskih požara” je isključiva odgovornost Udruženja FEA - Inicijativa za šumarstvo i okoliš i ne odražava nužno stavove Centra za promociju civilnog društva, Centra za istraživanje i kreiranje politika (CRPM), Instituta za demokratiju i medijaciju i Ministarstva vanjskih poslova Kraljevine Norveške.

SADRŽAJ

Predgovor	1
Uvod	2
Prikaz osnovnih informacija o šumskim požarima u BiH	5
Principi za smanjenje rizika od šumskih poara	11
Prikaz aspekata mape puta za smanjenje rizika od šumskih požara	15

Predgovor

Šumski požari predstavljaju jedan od ključnih izazova za sektor sigurnosti i zaštite građana i imovine, a sektoru šumarstva donose velike štete materijalnog i nematerijalnog karaktera. Narušavajući stabilnost šumskih ekosistema i često ugrožavajući komponente biološke raznolikosti na rizičnim lokalitetima, šumski požari su prepoznati kao jedan od ključnih uzročnika šteta u Bosni i Hercegovini, a njihova pojava i broj ima trend rasta u posljednjih nekoliko godina. Kompleksnost pojave šumskih požara i međusobna usloženost uzročnika i aktera koji uzrokuju požare, ukazuju na neophodnost uspostave preventivnih mjera, jačanje borbe protiv šumskih požara, te provođenje mjera revitalizacije opožarenih područja na temeljima inovativnih mehanizama i koordiniranog zajedničkog djelovanja, kako bi se minimizirao njihov negativan efekat. U kontekstu ostvarenja opšteg cilja projekta kojim se nastoji smanjiti povećani rizik od šumskih požara koji kao direktna posljedica klimatskih promjena u Bosni i Hercegovini imaju sve veći uticaj na sigurnost ljudskih naselja, industrije i okoliša, a posebno sa aspekta zaštite visokovrijednih prirodnih ekosistema, predviđeno je kreiranje dokumenta Mapa puta za smanjenje rizika od šumskih požara. Mapa puta prezentira međusobno povezane aspekte koje treba uzet i u razmatranje pri provođenju aktivnosti usmjerenih na smanjenje rizika od šumskih požara. Ona prikazuje informacije o trendovima pojave šumskih požara u Bosni i Hercegovini, razmatrajući lokalne informacije iz zvaničnih statističkih izvora i poredeći ih sa informacijama Evropskog informacionog sistema za šumske požare. Zatim se elaboriraju principi koji treba da vode procese kreiranja svih politika, strategija i aktivnosti usmjerenih na preventivne aktivnosti, zatim mjere borbe protiv

požara i konačno post-požarne aktivnosti revitalizacije i oporavka opožarenih područja. Na kraju se prikazuju aspekti mape puta koje treba poštivati sa ciljem uspostave efikasnog i efektivnog sistema upravljanja rizicima od šumskih požara u Bosni i Hercegovini. Mapa puta za smanjenje rizika od šumskih požara se može posmatrati kao skup strateških smjernica koje opisuju put, analiziraju faktore i obrazlažu preduslove za dostizanje opšteg cilja povezanog sa smanjenjem rizika od šumskih požara. Ona ukazuje da je za postizanje efektivnog i efikasnog sistema upravljanja rizicima od požara neophodno prvenstveno prilagoditi proces planiranja i donošenja odluka, programa, politika i strategija povećanom riziku od pojave šumskih požara, zatim unaprijediti i jačati postojeće organizacione i institucionalne modele i aranžmane u cilju povećanja efektivnosti i efikasnosti u provođenju preventivnih mjera, mjera borbe protiv požara i post-požarnih mjera. Pored toga, Mapa puta ukazuje da je neophodno povećati raspoloživost finansijskih mehanizma i izvora finansijskih sredstava za provođenje mjera smanjenja rizika od šumskih požara, te stvoriti preduslove za povećanje nivoa podrške procesu kreiranje znanja, provođenju edukacija i podizanju svijesti društvene zajednice o svim aspektima provođenja preventivnih mjera, mjera borbe protiv požara i post-požarnih mjera. Konačno, Mapa puta ukazuje na potrebu harmoniziranja sistema za prikupljanje, obradu i prezentaciju podataka sa ciljem omogućavanja razumijevanja kompleksnosti uzroka pojave šumskih požara, kao i potrebu uspostave sistema institucionalne podrške i koordinacije međunarodne te prekogranične saradnje u procesu smanjenja rizika od šumskih požara.

UVOD

Šume su prema mnogim istraživanjima i naučnim rezultatima prepoznate kao najsloženiji ekosistemi na Zemlji. Procijenjeno je da šumski ekosistemi prekrivaju oko 31% ukupne zemljine kopnene površine, te da čuvaju preko 80 % biološke raznolikosti, predstavljaju izvor hrane i raznih drugih sirovina veliki dio ljudske populacije, reguliraju klimu i režime voda, te štite zemljište od erozije (GFRA, 2020). U novije vrijeme sve se više govori o više kategorija važnosti šuma, pa se njihov doprinos posmatra iz ugla društvenih, ekonomskih i ekoloških vrijednosti. U kontekstu nastojanja da se ublaže negativne posljedice klimatskih promjena važnost šuma očituje i kroz činjenicu da su šume najveća aktivna spremišta ugljika, ali se površine šuma u svijetu ipak smanjuju i uglavnom postoji visok nivo ugroženosti zbog lošeg upravljanja, požara, poremećenog režima voda, onečišćenog zraka, tla i vode, kiselih kiša

i mnogih drugih biotskih i abiotskih faktora, kao i direktnih i indirektnih pritisaka.

Mnogobrojne koristi koje pružaju šumski ekosistemi mogu se posmatrati iz više aspekata i kategorizirati kroz prizmu regulirajućih, materijalnih i nematerijalnih koristi koje oni daju. U kategoriju materijalnih koristi se mogu svrstati drveni i nedrvni proizvodi (razni šumski plodovi, gljive, smola, pluto, ljekobilje i jestivo bilje, drveni ugalj i sl.) na osnovu kojih se razvijaju djelatnosti šumarstva, drvne industrije, te prerade različitih nedrvenih proizvoda. Nematerijalnu grupu koristi od šumskih ekosistema čine efekti prirode i prirodnih procesa na iskustvenu i psihološku dimenziju kvalitete života ljudi na individualnoj i kolektivnoj razini. Regulirajuća grupa koristi od šumskih ekosistema se reflektuje kao rezultat njihove sposobnosti da utiču na uvjete životne sredine i reguliraju nastanak materijalnih i

nematerijalnih koristi od prirode i vrlo često indirektno utiču na kvalitet života ljudi. S obzirom na poteškoće u iskazivanju ukupne vrijednosti proizvoda i usluga koje šuma osigurava, jasno je da se na takav način ne dolazi do realne slike o značaju djelatnosti koja se bavi korištenjem ovog resursa. Zbog toga se nameće potreba da se u obračun vrijednosti šuma i šumskih zemljišta uključe sve koristi (regulirajuće, materijalne i nematerijalne), a njihovo razumijevanje je jedan od bitnih preduslova za održivo gospodarenje šumskim resursima i kreiranje politike i strategije za cjelokupnu djelatnost šumarstva. Ovo je posebno značajno kada su u pitanju pritisci na šumske ekosisteme i u slučajevima njihovog uništavanja, kako bi se kreirali argumenti koji mogu doprinijeti bržoj revitalizaciji i rekonstrukciji degradiranih šumskih ekosistema.

U Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu: BiH) šumski požari su veoma česta pojava i sa sobom donose ogromne štete čija stvarna vrijednost uobičajeno nije procijenjena na pravi način. Površina BiH iznosi 51.129 km², a od toga na šume i šumska zemljišta zauzimaju oko 53% teritorije (FAO, 2015). Šumski ekosistemi u BiH su prirodnog porijekla i zasnovani na procesu prirodne obnove, te predstavljaju veoma značajne tipove šuma za cijelu Evropu. Karakteristične su po izuzetno visokom nivou biološke raznolikosti flore i faune, te prisustvu endemskih vrsta biljaka. Zbog toga šumski požari predstavljaju veliku opasnost za šume i šumska zemljišta, posebno u slučajevima kada šumski požari zahvataju velike površine i poprimaju karakter nekontrolisane prirodne nepogode katastrofalnih razmjera. Požari donose ogromne ekonomske i društvene štete, utiču na poslovanje na šumi zasnovanih sektora i u mnogim slučajevima izazivaju stanje koje se teško popravlja. Ekološki efekti požara imaju širi značaj nego oni koji se neposredno vide, jer su složeniji i obično sa teško predvidljivim negativnim posljedicama.

Imajući u vidu da se šumski požar može definisati kao stihijsko kretanja vatre po šumskoj površini i spada u red prirode katastrofe, iznalaženje koordiniranih mjera za njihovo sprečavanje i jačanje mehanizama borbe protiv požara, kao i mjera za revitalizaciju opožarenih površina, predstavlja imperativ u strateškom i operativnom djelovanju u šumarstvu i drugim

sektorima. Osim na šumama i šumskom zemljištu, šumski požari, predstavljaju veliku opasnost na zapuštenim poljoprivrednim zemljištima, za naseljena mjesta i ljudske živote. U usporedbi s ostalim štetnim čimbenicima požari su najopasniji za šumu. Niti jedan drugi štetnik ili pojava nije u stanju počinuti štete u šumi takvih razmjera kao požar. Njihovim djelovanjem gotovo trenutno nestaju ogromni kompleksi šuma, što donosi promjenu općeg izgleda čitavog kraja i od bogatih pejzaža i stabilnih šuma stvaraju se zgarišta i gole površine, a šumskim gazdinstvima donose ogromne ekonomske i ekološke štete. Begović (1958) navodi da je u službenom listu Vilajetske vlade „Bosna“, od 17. 09. 1866. godine, štampana zvanična objava o zaštiti šuma od požara, što je bio prvi dokument ove vrste u BiH. Isti autor ističe da je otomanska država donijela 11. Ševala 1286. godine (1869.) prvi Zakon o šumama, poznat pod imenom Ševalski ili Omer-pašin zakon, koji je objavljen u službenom listu „Bosna“ 1870. godine, u kojem se govori i o zaštiti šuma od požara, što je bio pokušaj vlasti da spriječi seosko stanovništvo u namjernom izazivanju požara radi proširenja poljoprivrednog zemljišta. Ovaj zakon je predviđao stroge kaznene mjere za namjensko izazivanje požara (Uščuplić, 2001). Za kreiranje mjera upravljanja rizicima od požara i adekvatno sprečavanje njihove pojave, neophodno je razumjeti elemente kao što su uzroci njihovog nastanka, vrste požara, štete nastale od požara, preventivne mjere pojave požara, te mjere za suzbijanje požara, kao i mjere obnove opožarenih površina.

Uzroci nastanka šumskih požara su brojni i veoma promjenljivog karaktera. Podatke o uzrocima požara moguće je pronaći u dobro vođenim statistikama, koje pokazuju da požare mogu uzrokovati prirodni činioci ili čovjek. Požare koje uzrokuju prirodni činioci je teško spriječiti, jer nastaju udarom munje ili spontanom paljenjem šume. Sve druge požare uzrokuje čovjek, pa se prema tome daju spriječiti. Na važnost uzroka požara ne ukazuje samo broj nastalih požara nego, također treba procijeniti i veličinu izgorjelog područja i nastalu štetu. Uglavnom je ljudska nepažnja (nemar) glavni uzrok požara. Nekada požari mogu nastati i podmetanjem, a motivi za to su najrazličitiji. To može biti želja za osvetom, za izazivanjem uzbuđenja gledajući kako požar gori i pri

promatranju suzbijanja požara, zatim pokušaji da se prikriju dokazi prekršaja ili drugih ilegalnih aktivnosti, ili pokušaji da se gašenjem ostvari zarada.

BiH je članica Regionalne mreže za šumske požare Jugoistočne Europe i Kavkaza (UN – ISDR) odnosno Globalnog centra za nadzor i zaštitu od požara (GFMC). Organiziranje zaštite od požara u BiH ostvaruje se putem Uprava za šumarstvo, javnih preduzeća poduzeća šumarstva i Uprava civilnih zaštita na različitim nivoima. Protupožarna organizacija se provodi putem godišnjih Planova zaštite šuma od požara koji sadrže osnovne podatke o šumskom kompleksu, procjenu ugroženosti šuma od požara, preventivne mjere zaštite šuma od požara, organizaciju zaštite šuma od požara, sistem osmatranja i obavještanja, te načina upotrebe ljudstva i vatrogasnih jedinica, kao i puteve i načine snabdijevanja vodom, i konačno nadzor nad mjerama zaštite od požara.

Problem provođenja preventivnih mjera i funkcionisanja sistema zaštite šuma od šumskih požara usložnjava se duži niz godina. Ovom problemu na nivou države nije posvećena dovoljna pažnja i institucionalna podrška. Iako postoje međudržavni sporazumi o pružanju pomoći pri gašenju požara, situacija unutar države ukazuje na ozbiljnost problema jer ne postoje interni sporazumi između dva entiteta, dok nedostatak finansijskih sredstava dodatno usložnjava stvarni problem. Požari koji su se ranijih godina događali upozoravali su da se nešto treba poduzeti. Usljed naglih promjena klime štete od požara vremenom mogu biti i sve veće, te je neophodno koordinirano djelovati kako bi se mogle osigurati pretpostavke infrastrukturnog, organizacionog i ekonomskog karaktera za efektivnu borbu protiv šumskih požara (Jurić, 2012). U tom kontekstu je i cilj ovog dokumenta da definiše pravac djelovanja za smanjenje rizika od šumskih požara. Ovaj

dokument se može posmatrati kao skup strateških smjernica koje opisuju put, analiziraju faktore i obrazlažu preduslove za dostizanje opšteg cilja povezanog sa smanjenjem rizika od šumskih požara na teritoriji BiH. Ovdje se radi o pogledu na ključne aspekte čijom implementacijom se može postići željeni rezultat i koji mogu postati predmet dalje razrade kroz akcione planove na različitim administrativnim nivoima.

Metodološki pristupu za izradu Mape puta se zasniva na nekoliko međusobno povezanih faza. U prvoj fazi je razmatran međunarodni okvir, sa posebnim osvrtom na analizu preporuka za uspostavu efikasnog i efektivnog okvira za sprečavanje katastrofa i upravljanje rizicima. Posebna pažnja je stavljena na razumijevanje uloge različitih aktera u procesu prevencije, borbe protiv požara i post-požarnim aktivnostima. Osnova za izradu Mape puta je stavljena na razumijevanje i mogućnost upotrebe tzv. „5R pristupa“ (engl. *Review, Risk Reduction, Readiness, Response i Recovery*). Pored toga, analiziran je i Okvir za procjenu opasnosti od divljih/šumskih požara (engl. *Wildfire Peer Review Assessment Framework*), čiji elementi su neophodni za razumijevanje pripremljenosti institucionalnih kapaciteta za prevenciju i borbu sa požarima, kao i provođenje post-požarnih aktivnosti. U drugoj fazi je razmatran uticaj broja, učestalosti i efekata požara na stanje šuma u BiH, kao i stavovi aktera koji su učestvovali u radionicama i ostalim komunikacijskim aktivnostima tokom implementacije projekta. Na osnovu ove dvije faze kreirani su i elaborirani principi za smanjenje rizika od šumskih požara. U posljednjoj fazi su analizirani aspekti i dat prikaz Mape puta sa informacijama o ključnim aktivnostima koje mogu pomoći u unapređenju otpornosti na šumske požare.

PRIKAZ OSNOVNIH INFORMACIJA O ŠUMSKIM POŽARIMA U BiH

Kao osnova za prikaz osnovnih informacija o šumskim požarima u BiH poslužili su izvori koji se generiraju kroz zvanični sistem izvještavanja u sektoru šumarstva, i to bilteni statističkih institucija u Republici Srpskoj i Federaciji BiH. Pored toga, prikazani su i podaci koji nastaju na osnovu stalnih opservacija u okviru Evropskog informacionog sistema za šumske požare (EFFIS).

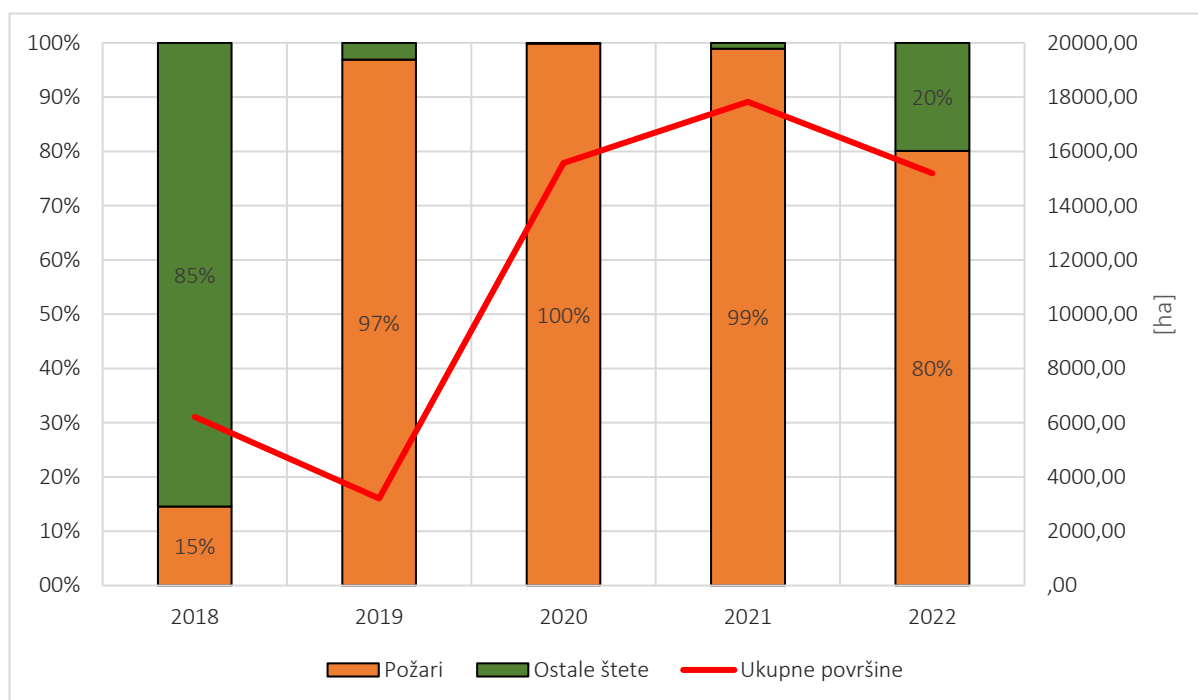
Za analizu podataka za šumske požare na lokalnom nivou u razmatranje su uzeti Bilten Šumarstvo (2022) Federalnog zavoda za statistiku. U ovoj publikaciji su navedeni podaci o šumskim požarima i drugim štetama koje su se desile u šumi i na šumskim zemljištima u posmatranom periodu. Prikaz opžarene površine, kao i površina na kojima je zabilježena šteta na šumi izazvana drugim uzročnicima, u periodu od 2018. do 2022. godine je dat u Tabeli 1.

Tabela 1: Prikaz šteta u šumama u FBiH u periodu od 2018. – 2022. godine

Godina	Požari		Ukupno požari	Insekti i biljne bolesti	Elementarne nepogode	Bespravno zauzeće zemljišta	Ukupno ostalo
	Prizemni	Visoki					
	[ha]						
2018	885,0	19,0	904,0	4.641,0	669,0	1,0	5.311,0
2019	3.048,0	62,0	3.110,0	3,0	96,0	1,0	100,0
2020	10.144,0	5.400,0	15.544,0	20,0	-	3,0	23,0
2021	17.426,0	204,0	17.630,0	89,0	106,0	2,0	197,0
2022	11.451,0	722,0	12.173,0	1.477,0	1.542,0	1,0	3.020,0

Izvor: Zavod za statistiku FBiH - Bilten Šumarstvo (2023)

Površina požara u odnosu na ostale tipove i uzroke šteta u šumama i na šumskom zemljištu ima promjenjive veličine u posmatranom periodu, koji se kreću u intervalu od 15 do 100% u zavisnosti od posmatrane godine. Jasno je vidljivo sa grafikona 1 da ukupna površina šteta koja je pod uticajem različitih štetnih faktora ima trend rasta, što se može povezati sa promjenjivim uvjetima životne sredine i sve izraženijim klimatskim promjenama i klimatskim ekstremima.

Grafikon 1: Prikaz trenda šteta od različitih uzročnika u FBiH i učešće požara u periodu od 2018. – 2022. godine

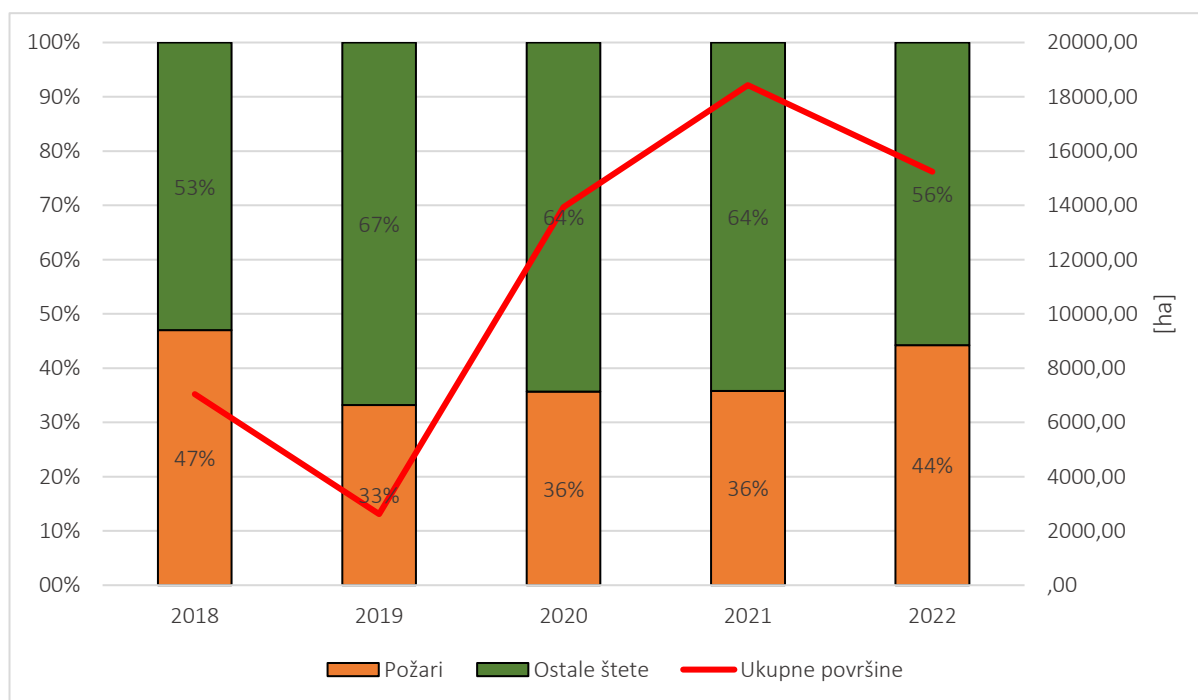
Republički zavod za statistiku Republike Srpske priprema i objavljuje godišnju publikaciju Šumarstvo u kojoj su, između ostalog, prikazane i informacije o štetama na šumi izazvanim različitim uzročnicima. U Tabeli 2 je dat prikaz ukupnih površina na kojima je evidentirana šteta u periodu od 2018. – 2022. godine za teritorij Republike Srpske

Tabela 2: Prikaz šteta u šumama u Republici Srpskoj u periodu od 2018. – 2022. godine

Godina	Požari		Ukupno požari	Insekti i biljne bolesti	Elementarne nepogode	Ljudski faktor	Ukupno ostalo
	Prizemni	Visoki					
	[ha]						
2018	87,0	3.224,0	3.311,0	1.584,0	1.859,0	288,0	3.731,0
2019	801,0	69,0	870,0	876,0	485,0	390,0	1.751,0
2020	4.789,0	181,0	4.970,0	3.320,0	5.014,0	627,0	8.961,0
2021	6.537,0	62,0	6.599,0	6.925,0	3.905,0	1.000,0	11.830,0
2022	6.541,0	202,0	6.743,0	5.397,0	1.473,0	1.627,0	8.497,0

Izvor: Republički zavod za statistiku – Publikacija Šumarstvo (2023)

Slično kao i u FBiH, evidentan je trend porasta ukupnih površina na kojima je zabilježen neki oblik štete uzrokovan različitim uzročnicima (Grafikon 2). Učešće ostalih oblika šteta u odnosu na šumske požare se razlikuje u odnosu na iste podatke za FBiH. U slučaju Republike Srpske ostale štete (tj. insekti i biljne bolesti, elementarne nepogode i štete uzrokovane ljudskim faktorom), u svim posmatranim godinama imaju dominaciju. Učešće požara se kreće u intervalu od 33 do 47% u ukupnoj površini šuma u kojima je zabilježen neki oblik štete.

Grafikon 2: Prikaz trenda šteta od različitih uzročnika u RS i učešće požara u periodu od 2018. – 2022. godine

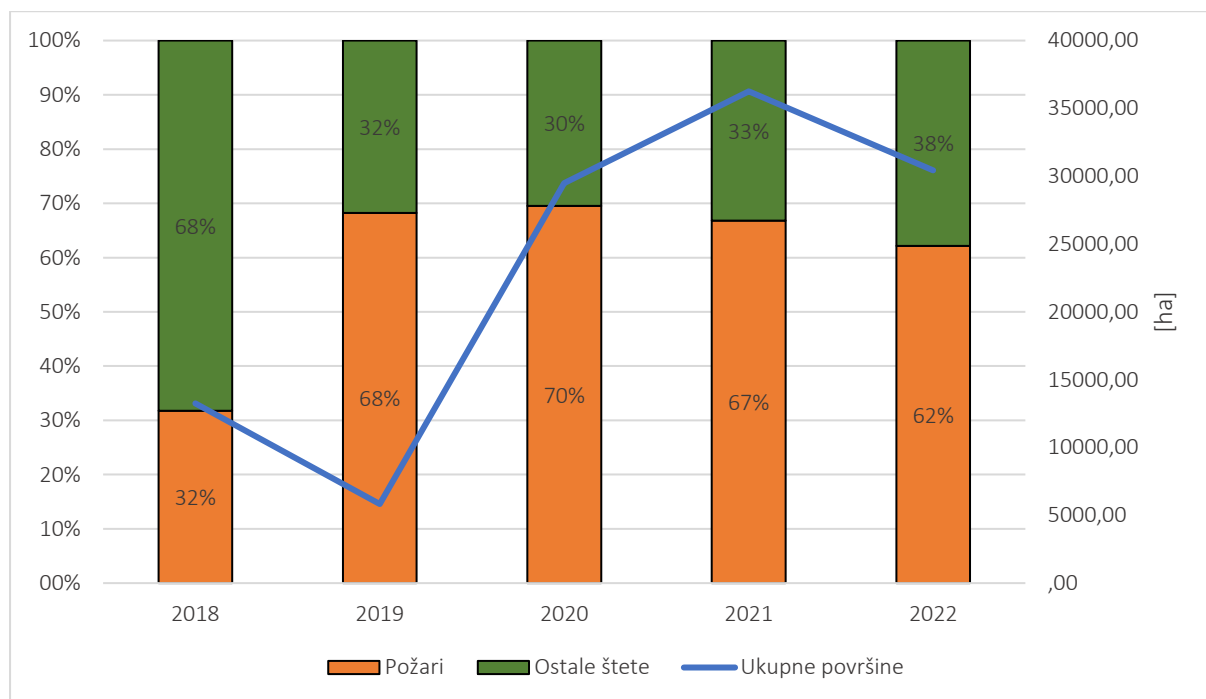
Ako se podaci posmatraju za nivo BiH moguće je konstatovati da je u posmatranom periodu opožarena površina na godišnjem nivou iznosila u prosjeku 14.370,8 ha, a kretala se u intervalu od 3.980,0 ha u 2019. godini do 24.229,0 u 2021. godini (Tabela 3).

Tabela 3: Prikaz šteta u šumama u Bosni i Hercegovini u periodu od 2018. – 2022. godine

Godina	Požari		Ukupno požari	Insekti i biljne bolesti	Elementarne nepogode	Ljudski faktor i bespravno zauzeće zemljišta	Ukupno ostalo
	Prizemni	Visoki					
	[ha]						
2018	972,0	3.243,0	4.215,0	6.225,0	2.528,0	289,0	9.042,0
2019	3.849,0	131,0	3.980,0	879,0	581,0	391,0	1.851,0
2020	14.933,0	5.581,0	20.514,0	3.340,0	5.014,0	630,0	8.984,0
2021	23.963,0	266,0	24.229,0	7.014,0	4.011,0	1.002,0	12.027,0
2022	17.992,0	924,0	18.916,0	6.874,0	3.015,0	1.628,0	11.517,0

Izvor: Zavod za statistiku FBiH i Republički zavod za statistiku RS (2023)

Na osnovu analiziranih podataka može se konstatovati da je za nivo BiH primjetan trend porasta ukupnih površina šuma u kojima je zabilježen neki oblik štete izazvan različitim uzročnicima, ali i da je učešće šumskih požara dominantan i najozbiljniji oblik uzročnika šteta (Grafikon 3).

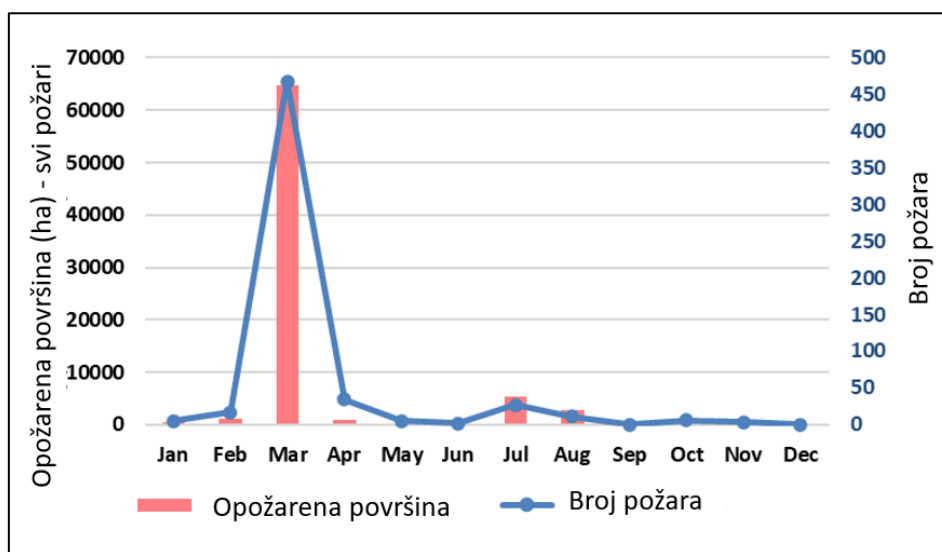
Grafikon 3: Prikaz trenda šteta od različitih uzročnika u BiH i učešće požara u periodu od 2018. – 2022. godine

Pored lokalnih podataka, za razumijevanje efekata šumskih požara na šumske ekosisteme moguće je razmatrati i podatke koji se generiraju kontinuiranim monitoringom primjenom satelitskih snimanja. U tom kontekstu će se u nastavku prikazati podaci o broju požara i opožarenim površinama koji su prikazani u Izvještaju o šumskim požarima u Evropi, Srednjoj Aziji i Sjevernoj Africi za 2022. godinu (JRC, 2023). U okviru EFIS sistema trenutno se prikupljaju i analiziraju podaci iz 43 države među kojima je i BiH. Izvještaj za 2022. godinu konstatuje da je u ovoj godini zabilježen rekordan broj požara i rekordno velika opožarena površina. Velika površina šuma i šumskih zemljišta koja se nalaze u Natura 2000

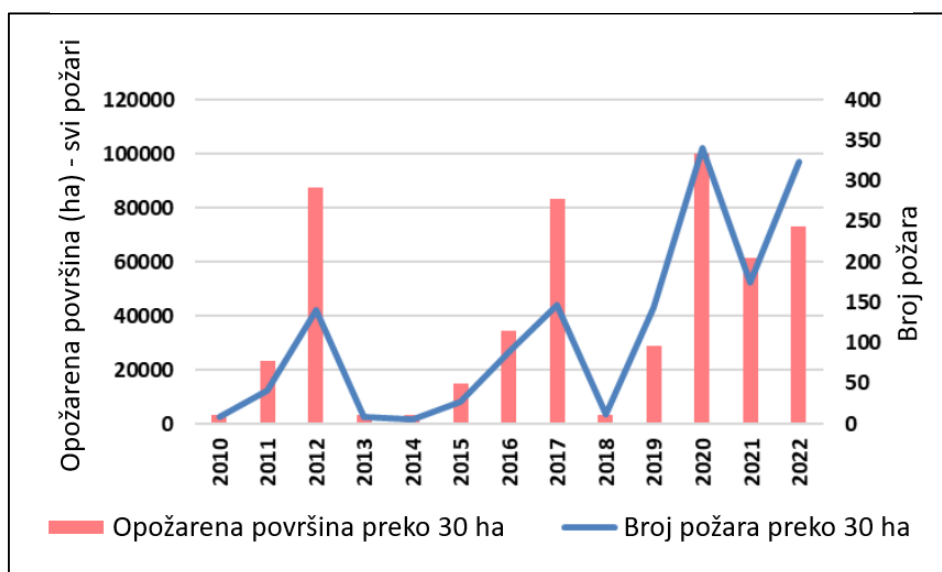
staništima su pogođena šumskim požarima, a ukupno opožarena površina u posmatranom području je oko 900.000 ha.

Kada je riječ o podacima za BiH, na osnovu satelitskih opservacija, zabilježeno je da je broj požara i opožarena površina u 2022. godini imala slične karakteristike kao i u 2011. godini, sa izuzetkom da je u 2022. godini u mjesecu martu bio vrhunac požarne sezone i većina šteta je upravo zabilježena u tom periodu. Ukupno je zabilježeno/uočeno 578 požara na površini od 76. 473 ha. Zabilježeno je pet požara u BiH preko 2.000 ha, deset preko 1.000 ha i 11 drugih preko 500 ha. Požari su zahvatili nekoliko različitih tipova zemljišnog pokrova, ali najviše su pogođene lišćarske šume, u kojima je zabilježeno preko trećina svih požara. Slika 1 prikazuje lokacije velikih požara u BiH u 2022. godini.

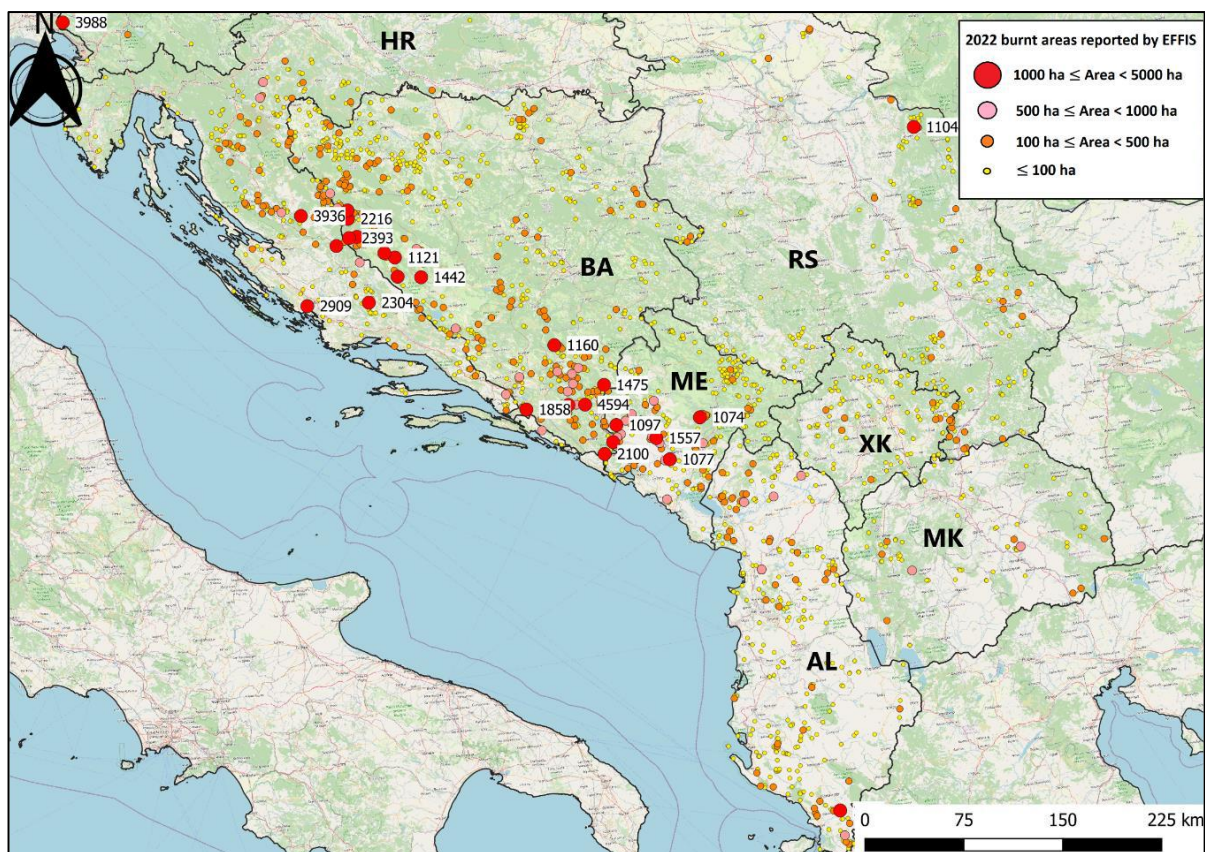
Kada je riječ o broju požara i opožarenoj površini tokom godine (2022), na Grafikonu 4 su prikazani podaci koji ukazuju da je najveći broj požara i najveća opožarena površina nastala u martu 2022. godine.

Grafikon 4: Broj požara i opožarena površina u BiH u 2022. godini

Grafikon 5: Broj požara i opožarena površina u BiH u periodu 2010 - 2022. godina

Distribucija požara po različitim tipovima zemljišta je prikazana u Tabeli 4.

Tabela 4: Prikaz opožarenih površina u Bosni i Hercegovini u 2022. godini

Tip zemljišta	Opožarena površina	%
Lišćarske šume	25.224	33,0
Četinarske šume	594	0,8
Mješovite šume	873	1,1
Ostalo prirodno zemljište	11.620	15,2
Sklerofilna vegetacija (livade i pašnjaci)	13.456	17,6
Prelazna područja	10.312	13,5
Poljoprivredne površine	14.387	18,8
Vještačke površine	4	0,0
Ostali tipovi zemljišta	2	0,0
UKUPNO	76.472	100

Izvor: JRC Izvještaj o šumskim požarima u Evropi, Središnjoj Aziji i Sjevernoj Africi za 2022. godinu (2023)

PRINCIPI ZA SMANJENJE RIZIKA OD ŠUMSKIH POŽARA

Uobičajeno je da izrada strateških i operativnih dokumenata u oblasti upravljanja rizicima i kriznim situacijama bude zasnovan na određenim opštim principima, koji imaju ulogu da vode proces kreiranja odgovarajućeg okvira za strateško i operativno upravljanje rizicima. Mnogo je različitih izvora koji definišu okvirni pristup u kreiranju strategija i akcionih planova za prevenciju i borbu protiv požara, kao i post-požarne aktivnosti, te ukazuju na važne elemente koje treba poštovati kako bi se smanjile negativne posljedice i štete ekološkog, ekonomskog i društvenog karaktera. Imajući u vidu da su šumski požari u BiH prepoznati kao jedna od najvećih opasnosti za šumske ekosisteme, infrastrukturi i živote građana na širem području, u kontekstu razvoja Mape pute, odlučeno je da se kreira prijedlog liste principa koje treba poštovati kako bi se umanjio rizik od šumskih požara.

P1: Mjere za smanjenje rizika od šumskih požara treba zasnivati na informacijama koje otkrivaju i elaboriraju kompleksnost i povezanost pokretača šumskih požara društvenog, ekološkog, ekonomskog i političkog karaktera.

Informacije o šumskim požarima su predmet praćenja i sastavni dio monitoring sistema koji se implementira u oblasti šumarstva, a sastavni su dio operativnih aktivnosti koje obavljaju stručnjaci u ovoj oblasti. Te informacije se obrađuju i dostavljaju zvaničnim kanalima nadležnim institucijama za njihovu prikupljanje i dalje prezentiranje. Ipak, jasno je da kompleksnost sistema prikupljanja i manipulisanja informacijama često uslovljava karakter samih informacija i dovodi do toga da nedostaju informacije kojima bi se mogle sa većom sigurnošću ustanoviti priroda i povezanost pokretača ili uzročnika šumskih požara. Ovo ukazuje na činjenicu da informacije o požarima treba aktivno prikupljati i analizirati, te rezultate ovih analiza učiniti dostupnim u cilju podizanja svijesti i izgradnji partnerstva usmjerenih na jačanje mjera prevencije nastanka šumskih požara.

P2: Mjere za smanjenje rizika od šumskih požara trebaju biti usmjerene na integraciju svih javnih politika koje su povezane sa prevencijom i borbom protiv požara, te post-požarnim aktivnostima.

Upravljanje rizicima od šumskih požara mora biti prepoznato kao zajednička „dodirna“ oblast za sve javne sektore koji provode javne politike i utiču na korištenje prirode i prirodnih resursa. Požari obuhvataju različite tipove zemljišnog pokrivača i izazivaju štete u svim sektorima, pa se samim tim nameće potrebe međusobne saradnje i koordinacije aktivnosti. U svim javnim politikama treba na odgovarajući način prepoznati i integrisati mjere jačanja kapaciteta za prevenciju nastanka šumskih požara, te posebnu pozornost obratiti na tzv. prateće (soft) mjere kojima se utiče na svijest korisnika prirodnih resursa, prvenstveno šume, i pružiti informacije o načinu postupanja prilikom boravka u područjima koja su podložna požarima.

P3: Mjere za smanjenje rizika od šumskih požara se moraju zasnivati na saradnji institucionalnih i lokalnih aktera sa preciziranim institucionalno-organizacionim odnosima uz omogućavanje brzog odgovora u kriznim situacijama.

Uspostava mehanizama međusobne institucionalne saradnje sa precizno definisanim procedurama, omogućava efektivnije i efikasnije upravljanje rizicima od požara. Efikasnost brzog i jasnog djelovanja posebno dolazi do izražaja onda kada se pojavi požar za koji treba brz odgovor i reakcija. Jasno je da kompleksnost organizacione strukture i administrativni nivou otežavaju efikasno djelovanje, ali se saradnja i komunikacija svih aktera u različitim oblastima mora kontinuirano jačati i usmjeravati ka podizanju međusobnog povjerenja i kapaciteta za suočavanje sa rizicima od šumskih požara.

P4: Mjere za smanjenje rizika od šumskih požara trebaju biti zasnovane na saradničkom i koordiniranom okviru za planiranje koji je usmjeren na provođenje mjera prevencije požara, efikasan i efektivan odgovor pri pojavi požara, te post-požarne mjere koje omogućavaju efektivan oporavak ugroženih lokalnih zajednica.

Zajedničko i koordinirano planiranje mjere za upravljanje rizicima od šumskih požara treba da bude sastavni dio procesa planiranja. Saradnja u svim fazama kreiranja i implementacije planova je važan preduslov za njihovu uspješnu implementaciju i dostizanje postavljenih ciljeva. Koordinacija, kao mehanizam neophodan za uspješnu borbu sa požarima, podrazumijeva zajednički odgovor i zajedničke akcije kako bi se sačuvali ljudski životi i infrastruktura, te umanjile ekološke i ekonomske posljedice šumskih požara.

P5: Mjere za smanjenje rizika od šumskih požara moraju uključivati i strateške komunikacijske aktivnosti usmjerene na podizanje javne svijesti o ulozi društvene zajednice u procesu širenja informacija i unapređenju modaliteta za ublažavanje rizika od nastanka šumskih požara.

Uspostava komunikacijskih mehanizama između aktera uključenih u oblast upravljanja rizicima od požara je osnova za provođenje preventivnih, mjera reakcije pri pojavi požara, kao i post-požarnih mjera. Mehanizmi komunikacije trebaju biti uspostavljeni na institucionalnim osnovama i omogućavati jednostavnu, ali efikasnu komunikaciju i prijenos informacija kojima se omogućava adekvatna reakcija pri pojavi požara.

P6: Mjere za smanjenje rizika od šumskih požara trebaju se zasnivati na kreiranju dugoročnih ciljno-orijentisanih partnerstava institucionalnih i neinstitucionalnih aktera usmjerenih na što efektivniju borbu protiv požara.

Postupak kredibilnog sistema uspostave mehanizama upravljanja rizicima od šumskih požara zavisi u velikoj mjeri od odnosa institucionalnih ali i neinstitucionalnih aktera. Ovi odnosi su posebno izraženi u fazama osiguranja informacija o rizicima od pojave šumskih požara, praćenju statusa požara, kao i modalitetima za zajednički angažman u svim fazama borbe protiv pojave požara. Ne institucionalni akteri (poput NVO sektora) imaju važnu ulogu u širenju informacija o svim aspektima prevencije šumskih požara, kao i informacija o mjerama koje je neophodno poduzeti kako bi se revitalizirala opožarena područja. Mogu djelovati kao generator aktivnosti i mobilizirati šire građanstvo da se određena područja štite ili revitaliziraju. Pored toga, važnu ulogu imaju u jačanju javne svijesti i promjeni uobičajenih praksi odnosa građana prema šumskim ekosistemima.

PRIKAZ ASPEKATA MAPE PUTA ZA SMANJENJE RIZIKA OD ŠUMSKIH POŽARA

Mapa puta za smanjenje rizika od šumskih požara se može posmatrati kao skup strateških smjernica koje opisuju put, analiziraju faktore i obrazlažu preduslove za dostizanje opšteg cilja povezanog sa smanjenjem rizika od šumskih požara na teritoriji BiH. U ovom slučaju se radi o opštem pogledu na ključne aspekte čijom implementacijom se može postići željeni rezultat i koji mogu postati predmet dalje razrade kroz akcijske planove na različitim administrativnim nivoima. Pored toga, mapa puta se može promatrati i kao efektivno sredstvo za komuniciranje sa relevantnim zainteresiranim stranama po pitanjima koja su važna za provođenje mjera na smanjenju rizika od šumskih požara. Ključne oblasti Mape puta su navedene u nastavku, a zasnivaju se na elaboraciji 5 ključnih aspekata navedenih u obrazloženju metodološkog pristupa (5R):

1. Prilagoditi proces planiranja i donošenja odluka, programa, politika i strategija povećanom riziku od pojave šumskih požara;

Sve aktivnosti u procesu planiranja upravljanja i korištenja šumskih resursa treba da sadrže informacije o rizicima od pojave uzročnika šteta u šumama, a posebno od šumskih požara. Treba kreirati sistemska rješenja koja omogućavaju primjenu savremenih tehnologija i informacija o uzročnicima šumskih požara, nastalim štetama i njihovim efektima ekonomskog, društvenog i ekološkog karaktera.

2. Unaprijediti i jačati postojeće organizacione i institucionalne modele i aranžmane u cilju povećanja efektivnosti i efikasnosti u provođenju preventivnih mjera, mjera borbe protiv požara i post-požarnih mjera

Osnova za uspostavu i jačanje efikasnosti i efektivnosti upravljanja rizicima od požara je kroz jačanje institucionalne koordinacije i saradnje. To posebno dolazi do izražaja u područjima u kojima ne postoje lokalni kapaciteti i gdje su neophodne mjere zajedničke saradnje u svim fazama upravljanja rizicima od požara.

3. Povećati raspoloživost finansijskih mehanizma i izvora finansijskih sredstava za provođenje mjera smanjenja rizika od šumskih požara;

Planirati i jačati finansijski okvir za prevenciju požara, jačati infrastrukturne i kadrovske kapacitete za borbu protiv požara, te povećati nivo ulaganja u revitalizaciju opožarenih površina i oporavak požarom pogođenih područja.

4. Povećati nivo podrške procesu kreiranja znanja, provođenju edukacija i podizanju svijesti društvene zajednice o svim aspektima provođenja preventivnih mjera, mjera borbe protiv požara i post-požarnih mjera;

U javne politike i sektorske programe integrisati posebne linije za podršku procesima generiranja znanja o svim aspektima pojave požara i njihovim ekološkim, ekonomskim i društvenim efektima. Posebno je važno podržati napore za kreiranje metodološkog okvira za sveobuhvatnu procjenu šteta od šumskih požara. Pored toga, važno je kontinuirano provoditi mjere podizanja javne svijesti o značaju i negativnim posljedicama pojave šumskih požara.

5. Harmonizirati sisteme za prikupljanje, obradu i prezentaciju podataka sa ciljem omogućavanja razumijevanja kompleksnosti uzroka pojave šumskih požara;

Sve podatke o požarima učiniti javno dostupnim i nastojati uspostaviti sistem stalnog izvještavanja usmjeren prema najširem spektru zainteresiranih strana.

6. Uspostaviti sistem institucionalne podrške i koordinacije međunarodne te prekogranične saradnje u procesu smanjenja rizika od šumskih požara.

Proces prekogranične saradnje posebno je važan za područja koja su pod velikim rizikom od šumskih požara i u kojima ne postoje interni kapaciteti za borbu protiv požara. Neophodno je kontinuirano razmjenjivati iskustva i informacije kako bi se kreirali mehanizmi za zajedničko djelovanje i upravljanje rizicima od pojave šumskih požara.

FEA – Inicijativa za šumarstvo i okoliš

Podgaj 8, 71 000 Sarajevo

Tel: +387 33 745 345

fea@fea-bh.com